

korenine tedaj srčejo živež iz spodnje zemlje, dokler ga kaj tam dobivajo; zato je rast toliko časa veliko obilniša. Brž pa, ko je v globočini živeža le malo več najti, mora tudi rast trave pičila prihajati. Preoravanje ali prekopavanje rahlja in preveje zemljo, gnoj pride v globočino, in ravno tukaj čvrst gnoj in obilna stelja kaj dobro pomagata, da naslednjič trava prav obilno in bogato raste. Take preorane njive so zlasti dobre za lán ter se pridela navadno prav lepega prediva.

### §. 7. Živa prst ali gnjilovica.

Živa prst (gnjilovica, humus) je tista črno rujavkasta publica prsti, ki je skor kakor prav droben nosljivni tobak. Naredi se iz segnitih rastlin. Tako gnjilovico dobiš v votlih drevesih. Tudi stelja ima ta namen, da s svojim gnjijenjem in trohnenjem dela in množi gnjilovico. Ravno to tedaj polje, ki ni imelo gnjilovice, zopet naredi rodovitno. Gnjilovica rahlja zemljo in jo dela bolj lahko. S tem pa, da polagoma trohni, opravlja dvojno službo. S trohnenjem se napravlja v zemlji ogljena kislina, ki rastlinski živež meči in topi. Dela se tudi nekoliko solitarja iz zračnih drobcev, in s tem privabi rastlinam več gnjilca, ki je za rast potreben. Obilno stelje tedaj je neogibljava potreba za vse njive, katere nimajo obilno gnjilovice.

(Dalje prihodnjič.)

## Nove postave.

### Postava o obrambi poljščine,

veljavna za Kranjsko deželo.

#### I. O poljščini in o poljskih okvarbah (škodah).

(Dalje.)

#### II. Kazenska določila.

§. 13. Poljske okvarbe kazni je 1 do 40 gold. globe ali 6 ur do 8 dni zapora.

A to določilo ima vendar izimke, zaznamene v naslednjih dveh §§., v 14. in 15.

§. 14. Prestopek tistih ukazov in prepovedi, kar jih je v §§. 4—11 živini branéčih kvaro delati, naj se praviloma oglobi (kaznuje v novcih) po tem odmerilu:

|                                                    |          |
|----------------------------------------------------|----------|
| od konja, mezga ali osla je globe po 1 gold. — kr. |          |
| od goveda po . . . . .                             | — " 50 " |
| od prasca po . . . . .                             | — " 30 " |
| od koze po . . . . .                               | — " 30 " |
| od ovce po . . . . .                               | — " 20 " |
| od gosi po . . . . .                               | — " 10 " |
| od druge kuretine po . . . . .                     | — " 5 "  |

Ta kazni bodi dvojna, ako se živina zaradi paše nalašč žene na tuja tla, ali če je prestopek bil po noči. (§. 7.)

Dvojna bodi kazni tudi tedaj, kedar se prestopek zgodi na obdelanih njivah, vrtih, vinogradih, na mokrih ali vgréznih travnikih ali na takih zemljiščih, ki jih ograje, prepovedne deske ali drugačna v tistem kraji navadna svarila zaznamenavajo, da so zaprta.

Za prestopek v §. 3 za a) in b), če se je storil tako, da se je brez pravice hodilo ali ležalo, naj vsak človek trpi po 50 kr. globe; a če se je brez pravice jezdilo ali vozilo, tedaj bodi po goldinarji od jezdnega ali vpreznega živinčeta globe; v §. 3. za f) omenjeno okvarilo dreves ali koristnega grmovja na deblu se kaznuje tako, da je po dva goldinarja globe od vsacega drevesa ali grma; kedar se osmuka listovje ter odlomijo ali kako drugače okvarijo veje, mladike, cvetje ali sadje, naj se dá po goldinarji od vsacega drevesa ali grma; ako se izdere lesén kol, bodi po goldinarji od kola.

Kedar so posebnega ozira vredne razmere, tedaj se utegne vsaka globa posebe tudi manjša prisoditi, a nikoli je ne bodi pod polovico zakonitega odmerila.

Vseh posameznih glob vkupaj ne sme za ist kazenski pregrešek biti nikoli nad 40 gold.

§. 15. Ako poljsko okvarbo načinijo otroci, posli ali pastirji, ker se jim naročilo ni dovolj dopovedalo ali ker niso bili zmožni tega naročila redno opraviti, naj naročnika, brez kacega razločka, ali so imenovane osebe prišle pod kazensko postopanje ali ne, zadene do 10 gld. globe, ker je dolžno skrb opustil.

To določilo naj posebno velja tudi tedaj, kedar se pastirjem ni bilo na tanko povedalo, kod so meje pašnega okoliša.

A globa, katera zadene naročnika, ne sme preseči tiste globe, kar je postavljene na sam prestopek, ki so ga storile poprej imenovane osebe.

Za storjeno kvaro je naročnik porok po meri §. 1315 v obč. drž. zakoniku.

§. 16. Kdor načini poljsko okvarbo, tacega ne zadene samo zaslužena kazni, nego dolžen je vselej tudi kvaro povrniti.

Za poljske okvarbe, katere je storilo več ljudi skupej, je za storjeno kvaro vsak posebe porok po meri §§. 1301 in 1302 v obč. drž. zakoniku.

(Dalje prihodnjič.)

## Slovstvene stvari.

### Mrvice slovniške in slovarske.

1.

Pravila, o katerih me je misel tu spregovoriti, res so znana in po slovnici dognana; vendar je nekaj pisateljev, ki se jih dobro ne zavedajo, zato ne bode odveč, če se tu povzamejo.

Deležnike ima slovenščina dvovrstne, namreč prislovne in pridevne; prvi imajo svojstvo prislovov (adverb.) ter se ne sklanjajo; drugi so podobni pridevnikom (adjectiv.), sklanjajo se torej ter vjemljejo z dotičnimi samostavniki.

Deležniki z danjega časa delajo se samo iz nedovršnih glagolov, kakor je sploh znano, ter se oboji končujejo na —oč ali —eč.

Nekateri glagoli pa, — ne vsi,\*) nego manjšina, — imajo poleg te še drugo bolj prisekano obliko prislovnih deležnikov, namreč na —é, ali na —áje, ki hrvatsko-srbskemu jeziku več ni znana; na pr. gredóč, stojéč, letajóč, kraljujóč, in pa: gredé, stojé, letáje. Gledé na obliko —áje je vredno opomniti, da se ona prilega samo nedovršnim glagolom polnoglasne sprege iz V. vrste, in da je napačno pisati: držáje, pisáje, klicáje, pa tudi: omahováje (namesto: držeč, pišoč, kličoč, omahujoč). Glagoli VI. vrste na —ovati imeli bi sicer po vzoru nekaterih slovanskih jezikov obliko —uje, torej: omahuje (ne: omahujé, ker náglas ni na tem zlogu), ki je pa nam Slovencem, sodim jez, čisto nesprejetna, kakor se je egibljejo i Čehi, ker se z ničemer ne loči od 3. osebe edninske.

Deležniki preteklega časa imajo zdaj samo eno obliko na —ši ali —vši. Toliko, kar se tiče oblike. — A čemu so deležniki? Oni služijo v okrajševanje govora.

a) S pomočjo prislovnih deležnikov dasta se namreč dva z vezniki: in, a, ker, ko itd. zvezana

\*) Kdor drugače uči, silo dela jeziku. Še Bog, da bi se oblika —oč sploh ohranila, respective ljudskemu razumu prikupila!

stavka, če imata oba en subjekt,\*) v en sam stavek skrajšati. Na pr.: Grem in jem = Gredé jem ali pa: gredoč jem (in takó tudi v množnem številu: gredoč jemo in nikakor ne: gredoči jemo). In je poskočil, stal in hodil; in je šel z njima v tempelj, se je sprehajal, poskakoval in Boga hvalil (Dj. apost. III, 8, Ljublj. prev.) = In poskočivši, stal je in hodil, in vnide ž njima v tempelj, hodeč in poskakujoč in hvaleč Boga (Dunaj pr.). In ko je spoznala Petrov glas, od veselja ni odprla vrat = In spoznavši glas Petrov, od veselja ni odprla vrat.

b) Tudi s pridevnimi deležniki se dasta dva stavka v en stavek skrajšati, vendar samo tedaj, kedar gre za stransk stavek, ki se začenja z oziravnim zamkom: kateri, ki, ali se vsaj dá zameniti s stavkom tako začetim. Na pr.: Ali poznaš ženo, ki nama naproti gré? = Ali poznaš ženo, nama naproti gredočo? Lovec je ustrelil srako, ki je (= ko je) zletela na javor = srako na javor zletevšo.

Vuk, ne dobivši primerov v narodu, ni si nič kaj upal sklanjati participov, ali v drugih omikanejših jezikih slovanskih je to prav navadno. Takó piše Puškin: Samaja smert, postigšaja ego posredi nerovnago boja (= katera ga je dohitela —), ne iméla dlja Gribojédova ničega užasnago (= strašnega).

Tako je po slovnici in zoper ta uk grešé nekateri, sklanjaje tudi prislovne deležnike, ko bi jih bilo puščati neizpremenjene.

Nekaj primerov iz knjig ali časnikov:

Bolgarska (čudska) četa je po svoji narodnosti v kratkem zginola med Slovani, prelevšá se v eden živelj, ne ostavivšá nikakšega sleda (pravilno: prelivši se, — ne ostavivši). — Bolgari so prisegali na goli meč, razsekavajoči pri tem pse na dvoje (pravilno: razsekujoč, razsekavaje). Živeči se mesom svojih konj bili so vajeni jezdarji (pravilno: Živéč itd.). Ljudstvo se vzdignovše, pomorivše in izgnavše vse naselnike izvolilo si je mladega moža za vladarja (pravilno: Vzdignovši se ter pomorivši ali izgnavši vse naselnike, izvolilo si je ljudstvo —).

Vstopivšá zarohní najprvo na mano (pravilno: Vstopivši zarohní —).

Takó reče gospá, nekoliko barvo spremenivšá (pravilno: barvo spremenivši). Te horde, podrobivše Azijo, zavalile so se kot uničevajoči valovi v Evropo (pravilno: Te horde, podrobivši Azijo, zavalile so se kot uničujoči valovi v Evropo).

## Nove knjige.

(Konec.)

Koliko vojakov in kakošnih junakov Slovákija daje Avstrijski armadi — pripoveduje pisatelj nadalje — to je zdatno dokazal Dalmatinski državni poslanec Wurm v državnem zboru; pisatelj le dostavlja to, da Slovákov več pride na bojišče nego vsih drugih narodov Ogerskih. Potem popisuje gosp. pl. Sasinek pridelke Slovaške dežele in nošo Slovákov in Slovákij, v kateri pravi, da je tako lična, da utegne v izgled služiti Dunajskim modistinjam. Zanimivo je med drugim tudi to, da se je v narodni noši tudi ohranila slovanska belo-modro-rudeča barva, tako ko sneg bela srajca, rudeč jopič in modre (plave) hlače s kratko modro suknjo, ki jo nosijo mladi Slováci, belo-lično vezano srajco, rudeč modrc in modro krilo pa dekleta.

\*) Napačno dela toraj slovenitelj štajarskega deželnega zakonika, ki deželne postave tako začenja: Privolivši deželni zbor ukazujem takó. Napačno je n. pr. Pokleknivši in pozdravivši ga (mi poslanci judovski), zadril se je Kaligala na nas.

Hiše, bolje v ravninah, so nelepe, tesne in nečedne, v goratih krajih brez dimnika in z majhnimi okenci.

Živež navadni Slovákov je ržen kruh, krompir, sočivje, kaša turšična, ajdova in prosena in mleko; v nedeljah in praznikih pride tudi meso na mizo. Ker je ovčje reje več, je ovčji sir, ovčje mleko in ovčje meso navadna hrana; vina in piva pije Slovák malo, žganja pa žalibog preveč, ki je prokleti strup tudi narodu Slovaškemu, kajti več vasi je brez cerkve in šole kakor brez žganjarij. Da bi se tej žganjarski kugi v okom prišlo, so rodoljubi osnovali bratovščino treznosti, v katero bilo je že v sami Trenčinjski županiji vpisanih čez 30.000 družbenikov, in poklicali so menihe Redemptoriste v misijon, ki pa ga je Ogerska vlada, zaslepljena od žganjarskih fabrikantov, prepovedala.

Narodne pesmi Slovákov so jako lepe, gibljejo se večidel v C mol glasih. Prestopek 6. zapovedi božje je pri mladenčih, dokler so doma, kaj redka prikazen; in če je dekle prestopilo to zapoved božjo, zgodilo se jej je to le, ko je v mestu služila. Ženitovanje traja pri bolj premožnih večidel po več dni.

Tako nam je rodoljubni pisatelj lepo pred oči postavil po rodu bratovski narod, ki je našemu slovenskemu v mnogo obzirih zeló podoben.

## Politične stvari.

### Pred 27 leti!

#### a) Zgodovinski pregled.

1848. leta je bila velika politična prekucija v Evropi, po kateri so tudi v našem cesarstvu padle spone absolutizma in je cesar Ferdinand tudi svojim deželam in narodom 15. marca onega leta ustavo (konstitucijo) podelil.

Slovenci na Kranjskem oklenili so se z dušo in s telesom ustavnih pravic; komaj je pripihljala spomladna sapica ustavnega življenja v mnogojezično Avstrijo, kar brž se je osnovalo v Ljubljani narodno društvo pod imenom „društvo slovensko“, ki je oktobra meseca leta 1848 se začasno prestrojilo v politično društvo, katerega §. 1 se je tako le glasil: „Namen slovenskega društva je omikavanje slovenskega jezika, povzdiga slovenske narodnosti v soglasni podlagi pod ustavno Avstrijsko cesarstvo, in tedaj varovanje pravic slovenskega naroda na postavni poti ustave, vsem Avtrijskim narodom podeljene.“

Že 29. marca 1848 l. so stopili rodoljubi Kranjski pred deželne stanove Kranjske s pismom, v katerem so jih pomoči prosili za ono, kar je dr. Jan. Bleiweis, kot govornik deputacije Kranjske, malo dni popred v cesarjevi hiši na Dunaji nepozabljivemu nadvojvodi Ivanu razodel kot želje naroda našega, namreč

„prvič: da se zagotovi in varuje narodnost Slovincem na Kranjskem, Primorskem, Štajarskem in Koroškem s tem, da skupaj imajo deželno vlado;

drugič: da se napravi več ljudskih šol; mladina podučuje v maternem (slovenskem) jeziku, učiteljem pa nakloni poštena plača, in da se ustanovijo učilnice za jezik slovenski in še druge slovanske jezike;

tretjič: da se narodu vse postave razglašajo v slovenskem jeziku;

četrtič: da se v cesarske uradnije dajo možje, ki popolnoma umejo jezik slovenski in narodu dopisujejo slovenski;

petič: da se poleg gimnazije v Ljubljani napravi realka in pa šola za kmetijstvo naši kmetiški mladini;